

TANK&TÆNK

CEPOS

STRIDEN MELLEM RAWLS & NOZICK

AF RYAN SMITH

VELKOMMEN TIL CEPOS' TANK&TÆNK

Denne publikation er en del af CEPOS' TANK&TÆNK.

CEPOS' TANK&TÆNK henvender sig til elever og lærere på de gymnasiale uddannelser, studerende og andre, som ønsker indsigt i samfundsvidenskabelige sammenhænge, friheds- og rettighedsbegreber, det danske samfunds opbygning og udfordringer samt naturvidenskab.

På vores hjemmeside www.cepos.dk vil du kunne finde undervisningsmateriale i form af korte tekster og videoer, som bl.a. kan bruges i undervisningen på landets gymnasier – eller blot til at blive klogere.

Undervisningsmaterialet er under konstant udvikling, og der vil løbende blive tilføjet nye temaer og emner til siden.

CEPOS lægger vægt på, at artiklerne er skrevet af fagpersoner med solid viden og indsigt, så det faglige indhold er i højsædet.

Nogle af artiklerne formidler alene et fagligt indhold, mens andre er debatterende, dvs. at forfatteren enten drager egne konklusioner eller argumenterer for et synspunkt. Enkelte artikler er sat op overfor hinanden som forskellige vinkler på samme problemstilling.

Undervisningsmaterialet fra CEPOS' TANK&TÆNK er til fri afbenyttelse, så længe man husker at angive tydelig kilde.

Vi håber, at gymnasieelever, lærere, studerende, undervisere og øvrige interesserede vil få glæde af materialet, som forhåbentlig kan danne baggrund for gode debatter og medvirke til, at vi alle bliver klogere.

HVAD ER CEPOS?

Center for Politiske Studier (CEPOS) er en uafhængig borgerlig-liberal tænketank.

CEPOS søger at påvirke den politiske debat og derved de politiske beslutninger ved:

- at frembringe ny viden om samfundsindretningen gennem analyse og forskning
 - at udarbejde løsninger og konkrete forslag til ny politik
- at påvirke nutidens og fremtidens beslutningstagere gennem medier, møder, konferencer, publikationer og uddannelse

STRIDEN MELLEM RAWLS & NOZICK

STRIDEN MELLEM RAWLS & NOZICK

af Ryan Smith¹

En af det tyvende århundredes væsentligste filosofiske skærmydsler var striden mellem de to Harvard-filosoffer John Rawls (1921–2002) og Robert Nozick (1938–2002). Konflikten udfoldede sig især på baggrund af bøgerne *A Theory of Justice* (Rawls 1971) og *Anarchy, State and Utopia* (Nozick 1974).

1970'ernes USA var en tid præget af intellektuelt og politisk vemod. Den lange og opslidende Vietnam-krig (1955–1975) havde svært ved at mønstre folkelig opbakning, og Watergate-skandalen (1972) havde kastet smuds på præsidentembedet og fået den amerikanske præsident Nixon til at trække sig i vanære. Folk nærrede mistillid til den bestående orden og ledte efter nye politiske løsninger.

Det var her, Rawls og Nozick meldte sig med to skelsættende bøger om politisk filosofi. Rawls bød ind med en socialliberal vision, hvor individuel frihed forenes med et mål om økonomisk lighed, mens Nozick slog til lyd for en libertariansk samfundsindretning, hvor økonomisk omfordeling opfattes som en krænkelse af den personlige frihed. Dog skriver de begge i en liberal politisk tradition, hvor individet kommer før fællesskabet, og hvor individuel frihed opfattes som det højeste politiske gode.

Selvom Rawls og Nozick ligger i hver deres ende af det liberalistiske spektrum, så tackler de begge spørgsmål om retfærdighed, fordelingspolitik og hvordan det perfekte samfund bør se ud. Det gør striden mellem dem til en frugtbar debat.

RAWLS OG 'A THEORY OF JUSTICE'

"Ingen har gjort sig fortjent til fra naturens side at besidde øgede evner eller til at starte livet fra et mere favorabelt udgangspunkt i samfundet end andre." – Rawls²

Med *A Theory of Justice* ønskede Rawls at fremsætte en ny begrundelse for social retfærdighed. Rawls var ikke begejstret for utilitarismens maksime om "mest lykke for flest mulige mennesker," da han anså det for kompatibelt med flertalstyranni (hvis de 51% får enorm nydelse ud af at holde de 49% som slaver, hvad afholder dem så fra at gøre det?). Rawls var også skeptisk over for den såkaldte intuitionisme (dvs. den overbevisning, at menneskets intuition i sig selv er nok til at kende godt fra skidt). "Det er retfærdigt, fordi det føles intuitivt rigtigt," var ikke nogen overbevisende forklaring for Rawls. Som han så det, var intuitionismen ikke i stand til at forklare, hvorfor nogle mennesker intuitivt mener, at en given handling er retfærdig, mens andre mener det modsatte.

I stedet forsøger Rawls at se retfærdighed som noget, der udspringer af den sociale kontrakt. Hvis samfundet er en aftale, vi alle er blevet enige om at indgå, hvad betyder det så for måden, vi opfatter retfærdighed på? Hovedideen i *A Theory of Justice* er således at afdække, hvordan samfundet ville se ud, såfremt det var et **aktivt tilvalg** fra alle de individer, der levede i det. På baggrund af denne præmis fremsætter Rawls to hovedprincipper for sit idealsamfund:

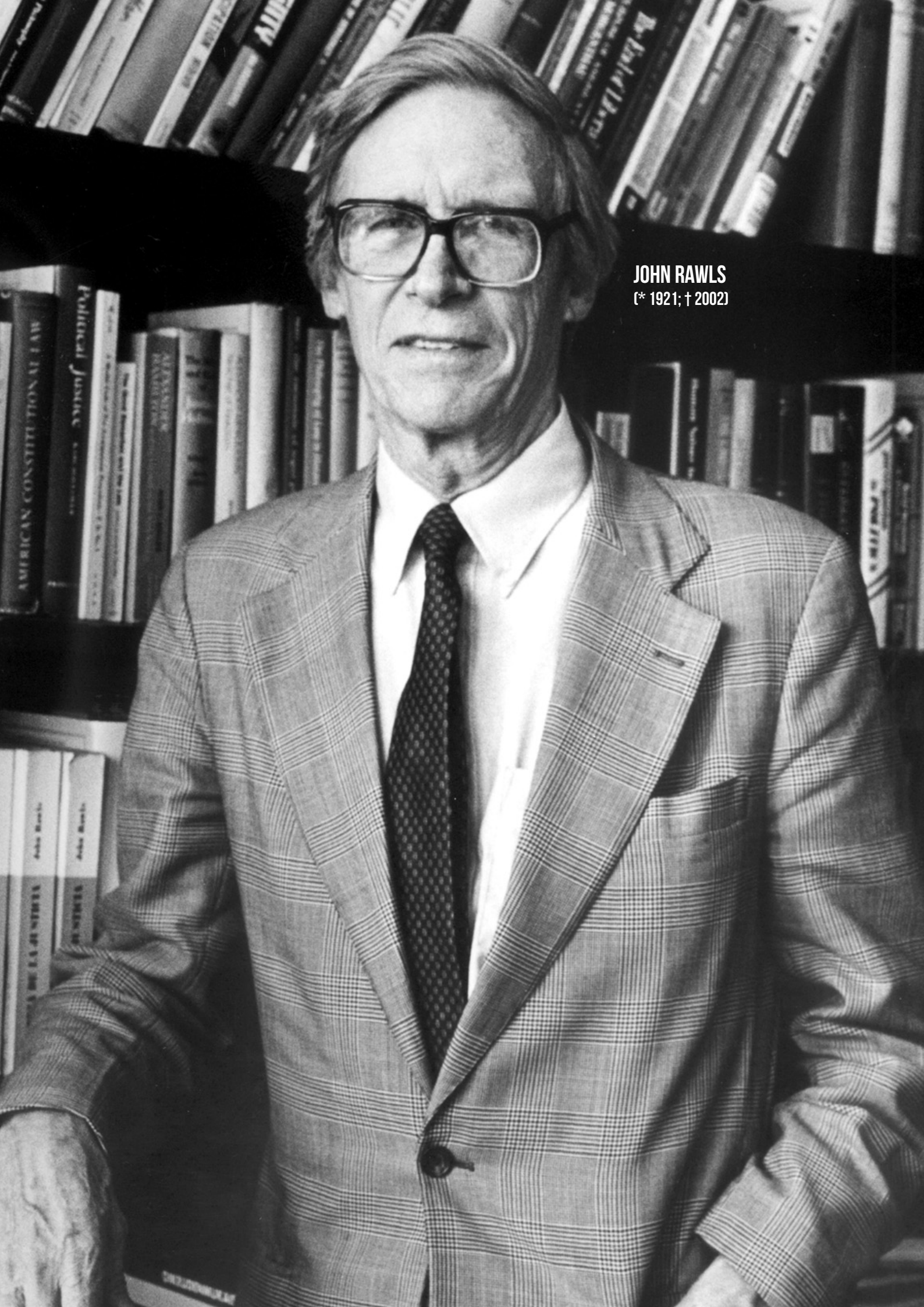
1. Hvert enkelt individ skal have lige rettigheder og skal kunne udfolde disse rettigheder, i det videst mulige omfang det kan lade sig gøre uden at krænke andre individers rettigheder.
2. Alle medlemmer af et samfund har i udgangspunktet et lige stort krav på de ressourcer, der findes i det. At nogle mennesker kan tjene flere penge end andre (eksempelvis fordi de har evner, som andre efterspørger), ændrer ikke ved, at alle i udgangspunktet har ret til en ligelig andel af samfundets ressourcer. Ulighed kan derfor kun retfærdiggøres, såfremt den også er til de svagestes fordel.

For at belyse disse principper gør Rawls brug af sit berømte tankeeksperiment om *Uvidenhedens slør* (*The Veil of Ignorance*). Her stiller Rawls det simple spørgsmål: *Hvis en person ved, at vedkommende vil blive født ind i et samfund, men ikke ved, hvilken plads det vil få deri, hvilken type samfund ville det så vælge?*^a Eftersom individet hverken kan være sikker på at blive født ind i en god eller rig familie eller at blive født med evner, som sætter det i stand til at opnå succes i samfundet, vil det ifølge Rawls være rationelt for det at vælge et samfund, hvor ulighed kun finder sted, såfremt den er til alles gensidige fordel.

Det siger sig selv, at Rawls' idealsamfund således har stort fokus på de fattige og ubegavedes kår relativt til de rige og begavede. På trods af dette sammenfald med traditionelt venstreorienterede paroler mener Rawls dog ikke selv, at hans idealsamfund er højreorienteret eller venstreorienteret – han mener blot, at det er retfærdigt.^b

^a Rawls kalder denne hypotetiske tilstand uden for samfundet, hvor vi ikke er født endnu, for den "oprindelige tilstand" (*Original Position*). I den oprindelige tilstand er uvidenhedens slør trukket ned for vores øjne, og vi ved derfor ikke, hvor i samfundet vi vil fødes, kun *hvilket* samfund vi vil fødes i. Det ved vi på grund af den sociale kontrakt, som i Rawls' behandling af begrebet betyder, at vi aktivt vælger samfundet til.

^b Selv Rawls' egne støtter (eks. John Tomasi) påpeger dog ofte, at Rawls' idealsamfund kun kan realiseres i en socialtisk eller stærkt socialliberal økonomi. Se eks. Thomasi: Præsentation på CEPOS, 9. april 2013 (online).

JOHN RAWLS
[* 1921; † 2002]

Som nævnt er Rawls ikke socialist, men socialliberal. For ham er politikens udgangspunkt individet (ikke fællesskabet), og individuelle rettigheder er den grundsten, hvorfra han udbygger resten af sin teori. For Rawls er individuel frihed og individets rettigheder således væsentligere end spørgsmålet om økonomisk lighed, om end han ender med at støtte begge dele.

Til forskel fra klassisk liberale og libertarianere, der udelukkende opfatter individets politiske rettigheder som retten til *negativ frihed* (dvs. religionsfrihed, ytringsfrihed, forsamlingsfrihed, pressefrihed, politisk frihed, næringsfrihed, samt frihed fra vold, indespærring og aggression), så supplerer Rawls den negative frihed med hensynet (men ikke retten) til *positiv frihed*.^a Positiv frihed er friheden *til* noget – det er fraværet af hindringer for, at individet kan gøre det, det egentlig ønsker (uden at krænke andre individers friheder derved). Således argumenterer Rawls for, at "arbitrære forskelle" mellem individer formindsker værdien af den individuelle frihed, da sådanne forskelle kan lægge hindringer i vejen for, at individet kan opnå det, det egentlig vil. Indvandrerens Mahamoud får måske afslag på et job, da arbejdsgiveren Lars hellere vil ansætte danske Henrik, som han deler kulturelt ophav med. Men som Rawls ser det, har Henrik jo ikke gjort noget for at fortjene sit danske ophav – det var blot tilfældet, der gjorde, at det var Henrik, der blev født som dansker, og ikke Mahamoud. Dermed er den etniske og kulturelle forskel på Henrik og Mahamoud ikke retfærdig, men ifølge Rawls en arbitrær forskel, som gør indhug i Mahamouds positive frihed (dvs. hans frihed til at opnå noget, han ønsker). Da Henrik ikke har fortjent den fordel, han nyder godt af, kan dette ifølge Rawls retfærdiggøre, at samfundet omfordeler ressourcer fra Henrik til Mahamoud. Alternativt må det bevises, hvordan Henriks fordel også kommer Mahamoud til gode. Ellers er samfundet ikke retfærdigt.^b

Kritikere har ofte påpeget, at tager man Rawls' idé om ufortjente forskelle alvorligt, så er der i praksis en uendelig række af forskelle, som samfundet skal rette op på. Men blot fordi konklusionen er upraktisk, betyder det ikke nødvendigvis, at den er forkert.^c Køber man Rawls' argumentation, må man også købe konklusionen.

^a Normalt siger man, at libertarianere og klassisk liberale udelukkende støtter negativ frihed, mens socialliberale støtter både positiv og negativ frihed. Rawls skriver dog selv, at han ikke er fortalere for *retten* til positiv frihed på lige fod med individets negative frihedsrettigheder. Andre socialliberale argumenterer typisk for positiv frihed med henvisning til, at individer ikke kan gøre brug af sin negative frihed, hvis de lever i fattigdom og uvidenhed, og at positiv frihed derfor er en forudsætning for negativ frihed. Rawls erklærer sig eksplicit uenig i dette argument, men anfører i stedet, at den negative friheds "moralske værdi" formindskes, hvis ikke de fattige kan gøre brug af den på lige fod med de rige. Det er ikke helt klart, hvilke praktiske konsekvenser dette forbehold har for Rawls, og nutidens politiske filosoffer diskuterer stadig, hvad implikationerne af dette syn på positiv frihed så er.

^b Her bruger vi herkomst som eksempel på en forskel, der ifølge Rawls er ufortjent. Men andre forskelle, såsom forskelle i intelligens, fysisk råstyrke, en smukkere sangstemme osv., kan lige så vel tjene som eksempler på det, Rawls ville kalde "arbitrære forskelle," som individet ikke har fortjent.

^c I filosofien skelner man mellem 'er' og 'bør': Blot fordi noget *er* på en bestemt måde, betyder det ikke, at det så også *bør* være sådan. At samfundet set med Rawls' øjne er meget uretfærdigt, har derfor intet at sige om, hvorvidt hans teori er korrekt.

NOZICK OG 'ANARCHY, STATE AND UTOPIA'

"Individer har rettigheder. ... Disse rettigheder er så stærke og vidtstrakte, at vi må spørge os selv hvad, om noget, staten og dets embedsmænd overhovedet må foretage sig." – Nozick³

Nozick var oprindeligt venstreradikal, men blev libertarianer af at læse frimarkedstænkere som Milton Friedman (1938–2006) og Friedrich Hayek (1899–1992). Med *Anarchy, State and Utopia* satte Nozick sig for at gå i rette med nogle af antagelserne i Rawls' værk. *Anarchy* er således ofte blevet udlagt som et svar til *A Theory of Justice*, og Rawls nævnes da også flere steder i bogen. Ofte endda ganske respektfuldt.

Nozick påpeger dog, at Rawls' princip om, at ulighed kun må finde sted, såfremt den er til gavn for alle samfundets medlemmer, beror på den præmis, at den lige fordeling af samfundets ressourcer også er den bedste og mest ønskværdige. Men hvorfor skulle det være tilfældet? I en liberal tradition, hvor individet kommer før fællesskabet, er det ifølge Nozick naturligt, at nogle individer kan tjene mere end andre. For at understøtte denne påstand hidkalder Nozick sig den klassisk liberale tænker John Locke (1632–1704) samt dennes princip om, at et menneske selv har retten til frugten af sit arbejde.^a Når man beskatter en persons arbejde, så tager man ifølge Nozick i virkeligheden hans tid, liv og ejendom fra ham. Hvis en person f.eks. arbejder 40 timer om ugen og betaler 50% i skat, så arbejder vedkommende kun 20 timer om ugen til gavn for for sig selv – de resterende 20 timer tvinges han til at arbejde for andre.

Vil man beskatte andres arbejde, skal man ifølge Nozick derfor have en overordentlig god grund til det. Poliiti, domstole og militær er ifølge Nozick gode grunde, da disse samfundsinstitutioner beskytter individet mod kriminalitet, svindel og ondsindede fremmede magter. Men som Nozick ser det, er omfordeling, velfærd og offentligt projektmageri ikke tilstrækkelig gode grunde til, at man kan tillade sig at tilsidesætte individets selvbestemmelsesret mod dets vilje.

Nozick går således ind for en minimalstat, men han udelukker ikke, at folk kan finde sammen i frivillige fællesskaber (*Mutual Protection Societies*), hvor de frivilligt kan vælge at hjælpe hinanden. For Nozick er staten blot den yderste ramme om det sociale fællesskab, vi kalder samfundet. Hvis en masse mennesker f.eks. bliver enige om, at de gerne vil betale dagpenge til hinanden i tilfælde af arbejdsløshed, eller betale til en fælles sygekasse, så de alle kan gå gratis til lægen, så ser Nozick intet til hinder for, at disse mennesker slutter sig sammen og danner en forening, som sørger for det. Men ifølge Nozick må statsapparatet ikke blandes ind i finansieringen af sådanne fællesskaber, da det tvangsindlægger alle til at følge én bestemt ordning, uden at man har mulighed for at melde sig ud. Staten skal i kraft af sit retsvæsen sørge for, at folk overholder de aftaler, de frivilligt har indgået i sådanne fællesskaber, men den må ikke gøre mere end det. Nozick forestiller sig, at hundredevis af frivillige fællesskaber vil skyde op inden for minimalstaten. I stedet for at alle er dækket af én type dagpenge, én type sundhedspleje og så videre styret af staten, vil enhver kunne sammensætte den palet af fællesskaber, som passer netop hans behov bedst. Ifølge Nozick vil konkurrencen mellem

^a Nozick er dog ofte blevet kritiseret for denne påkaldelse af Locke, da kritikerne mener, at han ikke gør nok for at eksplicite den. En hyppig kritik er, at Locke ganske vist også mente, at mennesket havde naturlige rettigheder, men at han ikke opfattede dem som nær så stålsatte, ubøjelige og ukrænkelige, som Nozick gør. Groft sagt er det en af forskellene på klassisk liberale (som nok tænker i rettigheder, men forholder sig afslappet og pragmatisk til rettighedernes forhold til den faktiske politik) og så libertarianere (som formaliserer rettighedstænkningen og søger at udlede summen af det politiske herfra).

de forskellige fællesskaber skabe innovation, og de gode ideer, der opstår, vil blive kopieret på kryds og tværs, mens de fællesskaber, der ikke leverer værdi for deres medlemmer, vil gå nedenunder og hjem, da medlemmerne kan "stemme med fødderne."^a

Nozick mener ikke, at økonomisk lighed er et mål i sig selv. For ham handler individuel frihed om, at individets rettigheder ikke bliver krænkede. Han accepterer ikke den positive frihed (dvs. retten *til* noget, som andre har). Således har Mahamoud f.eks. ikke ret til et job i Lars' virksomhed, ej heller selvom Lars diskriminerer på det groveste. For Nozick handler retfærdighed derfor heller ikke om, hvorvidt man kan siges at have gjort sig fortjent til de evner og karakteristika, man er født med. I stedet handler retfærdighed om, hvordan man er kommet til sine ejendele: Hvis de ting, man ejer, er nogen, som andre frivilligt har overdraget til en, uden at der var tale om svindel eller tyveri, så er det retfærdigt, at man ejer dem. Nozick illustrerer sin teori om retfærdigt erhvervet ejendom således:

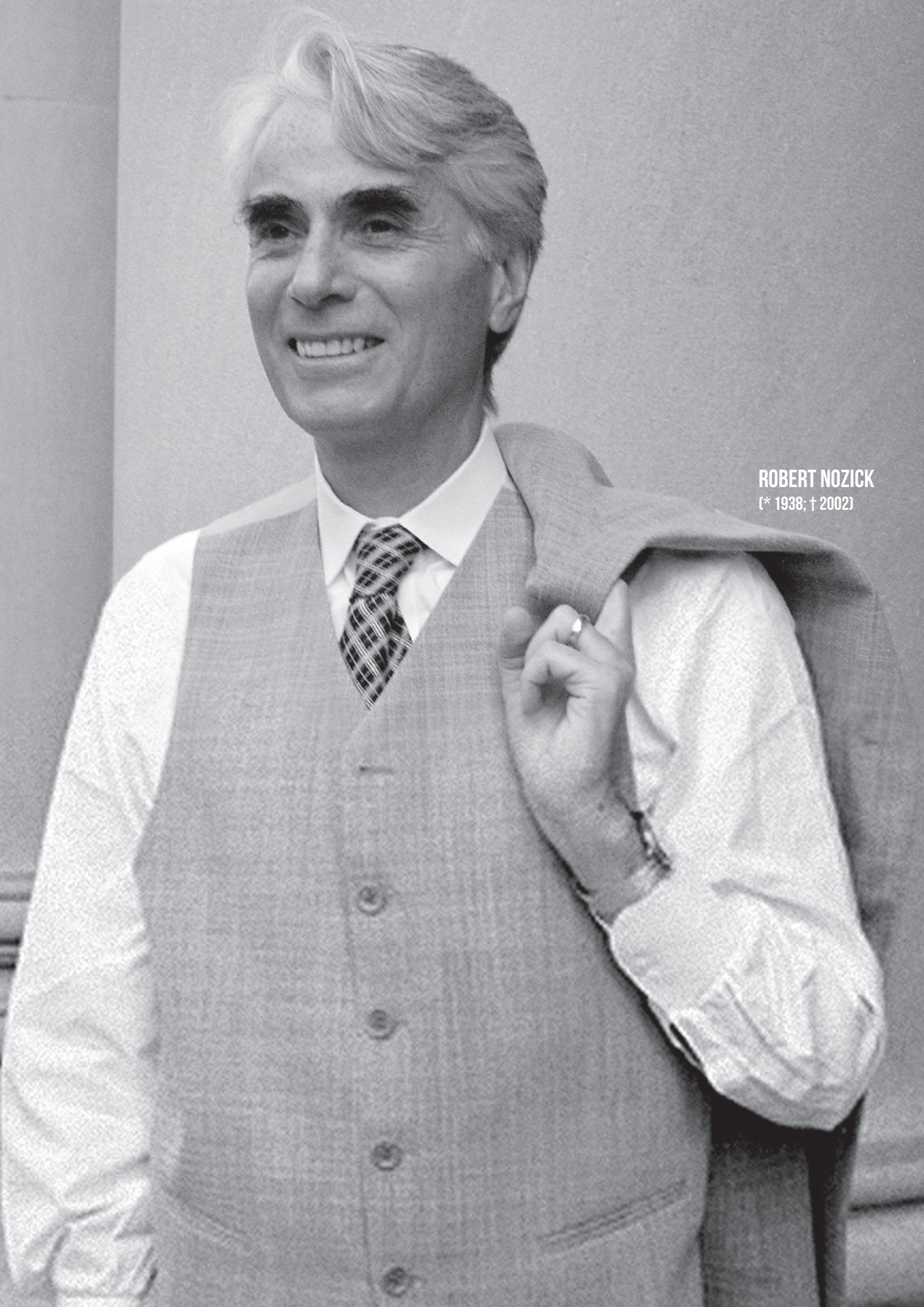
- Vi har en fordeling af goderne i et samfund, der hedder **F1**. I denne fordeling antager vi, at al ejendom i samfundet er erhvervet retfærdigt.
- Gennem handel, gaver, og andre frivillige udvekslinger bevæger vi os med tiden mod en ny fordeling af goderne i samfundet, **F2**. Så længe ingen snyder eller svindler, men alle frivilligt overdrager værdier til hinanden, så er F2 lige så retfærdig som F1.

Hvis vi f.eks. startede med at have en helt lige fordeling af goderne i F1, og vi med tiden bevæger os mod et mere ulige samfund i F2, fordi nogle mennesker har evner og talenter, der gør dem i stand til at tjene mere end andre, så kan man ifølge Nozick ikke tale om, at det ene er mere retfærdigt end det andet. Da alle transaktioner er foregået frivilligt og uden tyveri eller svindel, er uligheden i F2 ifølge Nozick akkurat lige så retfærdig som ligheden i F1.

Nozick anerkender, at fortiden er fyldt med transaktioner, hvor folk er kommet til ejendele på uretfærdig vis. Nogle ejede måske slaver, eller mænd høstede måske frugterne af kvinders arbejde i samfund, hvor kvinderne endnu ikke havde ejendomsret. Men Nozick mener ikke, at politikerne er i stand til at rette op på fortidens uretfærdigheder – forsøger de det, vil de ifølge Nozick blot ende med at skabe nye, større uretfærdigheder. Derfor mener Nozick, at det er bedre blot at koncentrere sig om at forhindre, at nye uretfærdigheder finder sted. Alternativt mener han, at man kan overveje en enkeltstående *one-time* "genstart" af samfundet, hvor samfundets værdier fordeles ligeligt ud på dets medlemmer.^b Med tiden vil samfundet naturligvis bevæge sig mod ulighed igen, men ifølge Nozick er det ikke ulighed, der er problemet – det væsentlige spørgsmål er, hvorvidt folks besiddelser er erhvervet uden svindel, tvang og snyd. For Nozick er det kun i absolutte nødstilfælde, såsom hvis landet rammes af en pludselig og uforudset tørke, og folk er i fare for at tørste ihjel, at statsmagten må gradbøje ejendomsretten (og f.eks. beslaglægge privatejede vandreserver). Ellers er ejendomsretten en menneskeret på linje med retten til religionsfrihed, ytringsfrihed, og så videre.

^a Et sundhedsfællesskab, der f.eks. spiser sine medlemmer af med lange ventelister og beskidte hospitaler, kunne således tænkes at få medlemmerne til at søge over til andre sundhedsudbydere. Når det er staten, der står for sundhedsforsikringen, har borgerne typisk ikke samme mulighed.

^b Dette er endnu en forskel på en libertarianer som Nozick og så klassisk liberale som David Hume (1711–1776), Adam Smith (1723–1790) og Friedrich Hayek (1899–1992). Klassisk liberale mener typisk, at menneskets evne til at konstruere et samfund på baggrund af teori er begrænset. Derfor stoler de mere på den historiske proces, som efter deres mening indeholder skjulte logikker, der overstiger menneskets fatteevne. Klassisk liberale er derfor skeptiske over for store samfundsomvæltninger, der alene er udtænkt på baggrund af teori. Omvendt nærer libertarianere typisk større tillid til menneskets evne til at rationelt udlede den korrekte samfundsindretning på baggrund af principper og rettighedstænkning. Libertarianere har derfor ikke en tilsvarende skepsis over for samfundsomvæltninger som sådan.

ROBERT NOZICK
[* 1938; † 2002]

SAMMENLIGNING

Nozick og Rawls kan indledningsvis synes så forskellige som nat og dag. Imidlertid skriver de begge i en tradition, der går tilbage til den tyske filosof Immanuel Kant (1724–1804). Kant var selv politisk liberal og mente, at individets selvbestemmelsesret var grundlaget for al videre etik.⁴ Individer skal ifølge Kant behandles som mål i sig selv og ikke som midler, der kan bruges til at opnå andre mål. Både Nozick og Rawls er således enige med Kant i, at individer ikke må ofres eller bruges til at opnå politiske mål, men de er uenige om, hvorvidt omfordelingen fra rig til fattig krænker individets selvbestemmelsesret. Rawls mener nej, da rationelle individer bag Uvidenhedens slør selv ville vælge at blive født ind i et samfund med omfordeling fra rig til fattig. Nozick mener ja, da et menneske, der mod dets vilje er tvunget til at finansiere andres velfærdsydelser over skatten, bruges som et middel til at opnå de mål, andre ønsker (men som det ikke selv ønsker).

Som vi har set, taler Rawls og Nozick begge om omfordeling, økonomisk lighed og politisk retfærdighed. De nærmer sig imidlertid disse spørgsmål fra forskellige vinkler: Rawls' teori ser først og fremmest på fordelingen af goderne i et samfund. Rawls er derfor *sluttilstandsteoretiker (End State Theorist)*: Han er ikke så optaget af at fastsætte regler for retfærdige handler og transaktioner mellem mennesker, og derfor har hans teori relativt lidt at sige om, præcis hvornår den enkelte transaktion holder op med at være retfærdig og i stedet begynder at være uretfærdig.

Som vi så ovenfor, mente Nozick at kunne fastsætte to fordelinger af goderne i et samfund, *F1* og *F2*, og hvis blot alle transaktioner, der er foregået mellem *F1* og *F2*, er foregået retfærdigt, så er det i udgangspunktet ligegyldigt, hvilken fordeling af goderne vi ender med i *F2*. Nozick er derfor *processteoretiker (Process Theorist)*: Han er optaget af processen, hvorved mennesker handler og udveksler værdier med hinanden, og derfor har hans teori relativt lidt at sige om, hvornår (om nogensinde) den samlede fordeling af goderne holder op med at være retfærdig og i stedet begynder at være uretfærdig.

EFTERSPILLET

Såvel *A Theory of Justice* som *Anarchy, State and Utopia* læses og fremhæves endnu i dag som absolutte hovedværker inden for det tyvende århundredes liberalisme. Ikke overraskende er det især socialliberale der hylder Rawls, mens Nozicks forsvarere mest skal findes blandt libertarianere og klassisk liberale. Konservative kommentatorer har traditionelt været begejstrede for Nozicks argumenter for økonomisk frihed, men de har ikke brudt sig om hans manglende respekt for traditionelle værdier.

A Theory of Justice anses i dag for en af de mest indflydelsesrige bøger om politisk filosofi, der nogensinde er skrevet, og John Rawls opfattes af mange som det tyvende århundredes væsentligste politiske filosof. I den amerikanske tradition, hvor man sædvanligvis ser skævt til socialismen, har Rawls i manges øjne formået at forene liberalismens respekt for individuel frihed med de principper om lighed og fairness, som mange syntes manglede i den klassiske liberalisme.⁵ I 1999 hædredes Rawls med en særlig fortjenstmedalje af USA's daværende præsident Bill Clinton. Ved denne lejlighed udtalte Clinton, at Rawls havde "hjulpet en hel generation af lærde amerikanere med at genoplive deres tro på demokratiet."⁵ Det er netop kendskabet til Rawls' teorier, der udgør det intellektuelle bagtæppe for meget af den amerikanske venstrefløjs politikudvikling i disse år.

⁴ Klassisk liberale mener typisk, som Nozick, at beskatning og økonomisk omfordeling også begrænser individets frihed.

Rawls' indflydelse er især tydelig blandt jurakyndige, hvor hans filosofi er blevet brugt som retfærdiggørelse for den såkaldte *Judicial Review*-praksis. *Judicial Review* vil sige, at et lands dommere omfortolker og "opdaterer" eksisterende love for at bringe dem tættere på det, de opfatter som nutidens behov. Da den amerikanske højesteret i 2012 kendte den statslige sundhedsforsikringsordning *The Affordable Care Act* (også kendt som ObamaCare) lovlig, blev afgørelsen af mange set som et eksempel på *Judicial Review*. Teknisk set må den amerikanske stat nemlig ikke kræve af sine borgere, at de skal købe en helbredsforsikring, sådan som *The Affordable Care Act* krævede, at de skulle.^a *Judicial Review* opfattes ofte som kontroversielt, da det i praksis betyder, at dommerne omstøder og "opdaterer" love uden om demokratiet.

Som nævnt havde Rawls ønsket at formulere en begrundelse for social retfærdighed, der var anderledes end både utilitarismens ("mest mulig lykke for flest mulige mennesker") og intuitionismens (at menneskets intuition fortæller os, hvad der er godt og slet). Ikke desto mindre har mange af Rawls' tilhængere dog læst hans teorier som en bekræftelse af, at menneskets intuition er tilstrækkelig til at afgøre, hvad retfærdighed er.⁶ Således har den amerikanske professor i økonomi Tibor Scitovsky f.eks. udtalt, at det er "sund fornuft, og ikke abstrakt akademisk indsigt," som retfærdiggør at tage penge fra millionærer og give dem til tiggere.⁷ Det påkalder sig spørgsmålet om, hvor mange af Rawls' støtter, der er enige med ham, fordi de er blevet overbevist af hans argumenter, og hvor mange der blot er enige, fordi hans konklusioner stemmer overens med deres personlige intuitioner og ønsket om et samfund præget af lighed?

Hvad angår Nozick, så siges det af og til, at han frasagde sig sine libertarianske synspunkter i årene efter *Anarchy, State and Utopia*. Blandt socialliberale amerikanske debattører bruges denne observation ofte som argument for, at de libertarianske paroler er så forfærdelige, at selv deres største fortalere vendte sig fra dem.⁸ Her svarer libertarianere ofte igen ved at påpege, at hvis to og to giver fire, så giver det også fire, selv om den person, der først opdagede det, senere siger, at det giver fem.⁹ Kontroversen synes at have rod i et essay, som Nozick skrev 15 år efter *Anarchy, State and Utopia*. Her skriver han, at den oprindelige position fra *Anarchy* nu forekommer ham at have "alvorlige mangler."¹⁰ Men læser man lidt mere på lektien, bliver det klart, at der ikke er nær så meget at komme efter, som medierne af og til giver indtryk af. I Nozicks sidste offentlige interview før sin død bliver han således spurgt:

- Ville De nu, igen, anvende L-ordet om Dem selv?

"Ja. Men jeg ophørte aldrig med at anvende den betegnelse om mig selv. Hvad jeg i virkeligheden skrev [i det essay] var, at jeg ikke længere var så hårdkogt en libertarianer, som jeg havde været før i tiden. Men rygterne om min afvigelse (eller apostasi!) fra de libertarianske paroler var stærkt overdrevne."¹¹

^a Til gengæld må den amerikanske kongres gerne udskrive skatter, og det var ved at omformulere loven, så den hørte under denne provision, at den amerikanske højesteret kunne lade ObamaCare passere.

A THEORY OF JUSTICE

John Rawls

Universal Law Publishing Co. Pvt. Ltd.

TANK&TÆNK

Nozick opgav altså aldrig sin libertarianske grundholdning. Ikke desto mindre var han ofte tilbageholdende med at udbrede sig om den.¹² Af og til hævdede Nozick, at tilbageholdenheden skyldtes, at han i virkeligheden ikke var interesseret i politisk filosofi. Imidlertid var der dog også andre årsager: Efter udgivelsen af *Anarchy* oplevede Nozick, at han mistede anseelse og respekt blandt sine universitetskolleger – han var sprunget ud som libertarianer i et miljø, hvor man traditionelt havde ønsket en stor stat.¹³ Hvorvidt Nozick vitterligt blev hængt ud for sine politiske synpunkter, eller om det blot var hans personlige oplevelse, kan ikke afgøres her.

Hvor Nozick aldrig svarede kritikerne af *Anarchy, State and Utopia*, var Rawls generelt villig til at adressere de folk, der havde påpeget fejl og mangler ved *A Theory of Justice*. Rawls' svar er generelt blevet opfattet som både oprigtige og samvittighedsfulde, og Rawls var ikke for fin til at give kritikerne ret på en række punkter. Det fik ham til at ændre på visse dele af sin teori, og dermed kan man sige, at både Nozick og Rawls altså videreudviklede de positioner, de først havde slået til lyd for i deres bøger.

ANARCHY, STATE, AND UTOPIA

Robert Nozick

Kontroversen mellem Rawls og Nozick sender stadig bølgeskulp gennem det akademiske landskab, såvel i udlandet som herhjemme. I nyere tid har de amerikanske filosoffer Matt Zwolinski og John Thomasi forsøgt at forene Rawls' og Nozicks positioner i den såkaldte *Bleeding Hearts Libertarianism* – en liberalisme, som forsøger at forene de spørgsmål om retfærdighed og de fattiges kår, som Rawls rejste, med den respekt for økonomisk frihed og den private ejendomsret, som Nozick slog til lyd for. Hverken højre- eller venstreliberale har dog været specielt begejstrede for disse forsøg, og skal man tro kritikerne, har deres konklusioner ikke været særlig tydelige eller brugbare. Thomasi gør rede for sine tanker i bogen *Free Market Fairness*. Zwolinski blogger på *Bleedingheartlibertarians.com*.

SPØRGSMÅL TIL DISKUSSION

1. Rawls påstår, at individer, der befinder sig bag Uvidenhedens slør, rationelt vil være tilhængere af et samfund præget af størst mulig lighed. Men hvad forhindrer rationelle individer i at foretrække at blive født ind i et samfund, hvor de rige er *langt* rigere, men de fattige kun lidt fattigere? Hvis man f.eks. har 50/50 chance for at blive født som rig eller fattig i tabellen nedenfor, så siger Rawls' teori, at det *altid* ville være rationelt at vælge samfund A frem for samfund B. Hvorfor kan det ikke være rationelt at vælge samfund B?

	Årsindkomst (A)	Årsindkomst (B)
Rig	400.000 kr.	1.000.000 kr.
Fattig	300.000 kr.	275.000 kr.

2. Rawls' teori fokuserer på lighed frem for handlinger og fortjeneste. Hvis en person ikke selv gør noget for at forbedre sin situation, vil han blive ved med at befinde sig på bunden af samfundet. Dermed vil han ifølge Rawls blive ved med at have krav på særlige fordele. Hvad forhindrer dovne og kyniske individer i at snylte og *free-ride* på andres velgørenhed i Rawls' idealsamfund?
3. Nozick mener, at individuelle rettigheder kun kan tilsidesættes i nødstilfælde. Hvis samfundet eksempelvis mangler vand, og folk er ved at tørste ihjel, så skal det ifølge Nozick være tilladt for staten at tiltvinge sig adgang til private vandreserver. Men i et samfund uden overførselsindkomster kan de fattige også dø af sult, hvis ikke staten skrider ind med velfærdsydelse. Folk, der er i fare for at sulte ihjel, kan lige så vel siges at udgøre et nødstilfælde som folk, der er ved at tørste ihjel. Kan Nozicks egen logik så bruges til at retfærdiggøre velfærd?
4. Nozick siger, at staten skal garantere befolkningens "naturlige rettigheder." Det skal den gøre ved på den ene side at skride ind over for borgere, der krænker andres rettigheder, og på den anden side ved ikke at bruge penge på andet end politi, militær og domstole (da alt ud over dette vil krænke befolkningens ejendomsret). Men "hvem skal vogte over vogterne?"¹⁴ Hvad forhindrer Nozicks minimalstat i med tiden at vokse til en velfærdsstat?

LITTERATUR OG NOTER

LITTERATUR

- Boaz, D.: *Misunderstanding Nozick*, Again Cato 2011
- Brøns-Pedersen, O.: *Den røde tråd hos Nozick* Libertas nr. 58, 2014
- Clinton, W.: *Remarks by the President at the Presentation of the National Medal of the Arts and the National Humanities Medal* 1999
- Crocker, L.H.: *Positive Liberty* Martinus Nijhoff 1980
- Frank, R.H.: *The Darwin Economy* Princeton University Press 2011
- Hochman & Peterson (red.): *Redistribution through Public Choice* Columbia University Press 1974
- Kant, I.: *Political Writings* Cambridge University Press 1991
- Metcalf, S.: *The Liberty Scam* Slate 2011
- Nozick, R.: *Anarchy, State and Utopia* Basic Books 1974
- Nozick, R.: *The Examined Life* Simon & Schuster 2002
- Rawls, J.: *A Theory of Justice* Harvard University Press 1971
- Roth et al.: *World Philosophers and Their Works* Salem Press 2000
- Sanchez, J.: *An Interview with Robert Nozick* 2001
- Tomasi, J.: *Free Market Fairness* Princeton University Press 2012
- Turow, S.: *Book Review of 'A Theory of Justice'* New York Times 2013

NOTER

- ¹ Redaktør ved Cepos' Forlag, ryan@cepos.dk.
- ² Rawls: A Theory of Justice II.17
- ³ Nozick: Anarchy, State and Utopia, Forordet
- ⁴ Kant: Political Writings
- ⁵ Clinton: Remarks by the President at the Presentation of the National Medal of the Arts and the National Humanities Medal
- ⁶ Turow: Book Review of 'A Theory of Justice'
- ⁷ Scitovsky, i Hochman & Peterson: Redistribution through Public Choice
- ⁸ Metcalf: The Liberty Scam
- ⁹ Boaz: Misunderstanding Nozick, Again
- ¹⁰ Nozick: The Examined Life s. 17
- ¹¹ Sanchez: An Interview with Robert Nozick
- ¹² Brøns-Petersen: Den røde tråd hos Nozick
- ¹³ Roth et al.: World Philosophers and Their Works
- ¹⁴ "Quis custodiet ipsos custodes?" latinsk ordsprog forfattet af satirikeren Juvenalis.

A THEORY OF JUSTICE

John Rawls

ANARCHY, STATE, AND UTOPIA

Robert Nozick

TANK&TÆNK

CEPOS

FIND FLERE MATERIALER PÅ
WWW.CEPOS.DK/TT